

# Phát huy vai trò của nhà báo trong phản biện xã hội

TS ĐINH THỊ XUÂN HÒA

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: dinhxuanhoa.ajc@gmail.com

Nhận ngày 16 tháng 6 năm 2022; chấp nhận đăng tháng 7 năm 2022.

**Tóm tắt:** Phản biện xã hội của báo chí là việc nhà báo, cơ quan báo chí đưa ra các quan điểm hay đề xuất những giải pháp nhằm điều chỉnh, khắc phục các thiếu sót, lạc hậu, trì trệ về một chính sách hay một quy định về một vấn đề xã hội nào đó sắp được ban hành hoặc đang thực hiện. Phản biện xã hội của báo chí là một hoạt động cần thiết giúp cho các chính sách được ban hành được điều chỉnh và phát triển hiệu quả, phù hợp với lợi ích của số đông dân chúng. Để làm tốt điều này, cơ quan báo chí, đặc biệt là các nhà báo phải hiểu rõ vai trò, trách nhiệm, năng lực cần có của mình và đặc biệt điều này phải đặt được trong bối cảnh xã hội hiện đại, công nghệ 4.0 và mạng xã hội phát triển mạnh mẽ.

**Từ khóa:** báo chí; mạng xã hội; phản biện xã hội; năng lực của nhà báo.

**Abstract:** Social criticism of the press refers to the situation when journalists and press organizations offer thoughts or suggestions to improve and get rid of flaws, sluggishness, or stagnation about a policy or regulation which will soon be legislated or put into practice. It is a necessary activity to assist the promulgated policies to be adjusted and developed effectively in accordance with the interests of the majority of the population. Press agencies, particularly journalists, must have a clear understanding of their tasks, responsibilities, and required capacities to perform this task successfully. It must be specifically situated in the context of contemporary society with technology 4.0 and the rapid growth of social networks.

**Keywords:** press; social media; social criticism; journalist's competence.

## 1. Báo chí và chức năng phản biện xã hội

Vấn đề phản biện xã hội đã được nhận thức và nhắc tới trong các văn bản quan trọng của Đảng, Nhà nước. Cụ thể, Văn kiện Đại hội lần thứ XI của Đảng đã nêu rõ: “Chú trọng nâng cao tính tư tưởng, phát huy mạnh mẽ chức năng thông tin, giáo dục, tổ chức và phản biện xã hội của các phương tiện thông tin đại chúng vì lợi ích của nhân dân và đất nước...”<sup>(1)</sup>, và trong Khoản 2, Điều 11, Chương II, Luật Báo chí 2016, về quyền tự do ngôn luận trên báo chí của công dân cũng ghi rõ: Báo chí có quyền “Tham gia ý kiến xây dựng và thực hiện đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước”<sup>(2)</sup>.

Hoạt động phản biện xã hội được tiến hành bởi tất cả nhân dân, cộng đồng và các tổ chức xã hội

nếu có nhu cầu, hay nói cách khác, chủ thể phản biện xã hội đó là sự tham gia ý kiến đóng góp của nhân dân. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X của Đảng chỉ rõ: “Mọi đường lối, chính sách của Đảng và pháp luật của Nhà nước đều vì lợi ích của nhân dân, có sự tham gia ý kiến của nhân dân”, “Phát huy vai trò và tạo điều kiện thuận lợi để Mặt trận và các đoàn thể nhân dân tham gia xây dựng đường lối, chủ trương, chính sách, pháp luật của Đảng và Nhà nước, thực hiện vai trò giám sát và phản biện xã hội”, “Xây dựng quy chế giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc, các tổ chức chính trị - xã hội và nhân dân đối với việc hoạch định đường lối, chủ trương, chính sách, quyết định lớn của Đảng và việc tổ chức thực hiện, kể cả đối với công tác tổ chức và cán bộ”<sup>(3)</sup>. Trước đó, về vấn

đề này, Đảng, Nhà nước và Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng đã sớm nêu quan điểm nền tảng trong xây dựng “Nhà nước của dân, do dân, vì dân” với phương châm “Dân biết, dân bàn, dân làm, dân kiểm tra”. Đây cũng là những quan điểm cơ bản trong quá trình xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam; người dân được đề cao trong việc giám sát, phản biện xã hội.

Đối tượng chủ yếu của phản biện xã hội là các chính sách, quyết sách của Nhà nước, các chủ trương của các tổ chức chính trị - xã hội, trong đó quan trọng nhất là ý tưởng chính trị, dự án chính trị. Bởi, các chính sách, quyết sách này liên quan mật thiết đến lợi ích của đông đảo nhân dân, các nhóm xã hội.

Báo chí - một loại hình truyền thông đại chúng, là cơ quan ngôn luận của Đảng, các tổ chức trong hệ thống chính trị, đồng thời cũng là diễn đàn của nhân dân. Chức năng đầu tiên của báo chí đó là thông tin về các chủ trương, đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước, các vấn đề sự kiện nóng hổi diễn ra trong xã hội để người dân biết và thấu hiểu, từ đó có những nhận thức và hành vi phù hợp.

Tuy nhiên, không dừng lại ở chức năng này, vì là diễn đàn của nhân dân nên báo chí còn có chức năng nói nên tiếng nói của nhân dân, nói nên tâm tư và nguyện vọng của nhân dân mỗi khi có những vấn đề này sinh trong xã hội làm ảnh hưởng đến đời sống, quyền và lợi ích hợp pháp của họ. Trong đó có những chính sách do các cơ quan nhà nước ban hành bị lỗi, chưa phù hợp với thực tiễn, thậm chí là không đúng chủ trương và các qui định của pháp luật. Nói nên tiếng nói của nhân dân, báo chí giúp cho các nhà hoạch định chính sách và quản lý xã hội nhìn thấy được những bất cập, từ đó điều chỉnh hoặc đề ra các giải pháp điều chỉnh phù hợp. Tham gia vào quá trình này, thực chất báo chí tham gia giám sát và phản biện xã hội.

Phản biện xã hội của báo chí chính là báo chí đứng về phía nhân dân, bằng những phân tích với góc nhìn, sự đề xuất hợp lý của nhà báo nhằm đem lại quyền lợi hợp lý cho nhân dân. Phản biện xã hội là một chức năng quan trọng của báo chí, giúp các chủ trương, chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà

nước hoàn thiện, khả thi hơn trong cuộc sống. Và phản biện xã hội đây cũng là bước cụ thể hoá thông điệp của Chính phủ đã đưa ra năm 2016 đó là xây dựng chính phủ liêm chính, chính phủ hành động và chính phủ kiến tạo. Hay gần đây nhất, là cụ thể hoá ý kiến của người đứng đầu Chính phủ Phạm Minh Chính đã nhấn mạnh, từng thành viên Chính phủ phải gương mẫu, thực sự khiêm tốn, cầu thị, lắng nghe ý kiến nhiều chiều, nhất là các ý kiến phản biện (phát biểu của Thủ tướng ngày 15.4.2021, trong phiên họp Chính phủ đầu tiên sau khi Quốc hội kiện toàn các chức danh chủ chốt).

Tóm lại quá trình xây dựng hệ thống chính trị nói chung, Chính phủ nói riêng trong bối cảnh hiện nay không thể không gắn liền với phản biện xã hội. Vấn đề này càng quan trọng hơn khi xã hội đang tồn tại, phát triển trong bối cảnh bùng nổ thông tin trên mạng xã hội và hệ sinh thái truyền thông online phát triển mạnh mẽ. Việc tạo sự đồng thuận xã hội, nâng cao chất lượng phản biện xã hội của báo chí là vấn đề có ý nghĩa vừa cơ bản, vừa cấp thiết. Phản biện xã hội là xuất phát từ nhu cầu khách quan của sự tiến bộ xã hội cả về nhận thức và phương tiện hiện đại.

Nòng cốt làm nên cơ quan báo chí đó là đội ngũ nhà báo. Chính vì chức năng quan trọng như nêu trên của báo chí mà mỗi người làm báo từ lãnh đạo, quản lý đến các phóng viên, biên tập viên... của mỗi cơ quan báo chí cần phải thể hiện rõ hơn nữa trách nhiệm, năng lực của mình trong quá trình thực hiện chức năng của báo chí đó là thông tin và phản biện các chính sách của Đảng, pháp luật của Nhà nước cùng các vấn đề xã hội nhằm góp phần tìm ra được những quan điểm, chủ trương, giải pháp chính xác, có hiệu quả cao nhất cho người dân, cho địa phương và cho đất nước.

### **2. Nhà báo - lực lượng quan trọng trong phản biện xã hội**

Thực tế nhiều năm qua cho thấy, cùng với các chuyên gia có uy tín trong nhiều lĩnh vực xã hội, đã có không ít nhà báo có tâm, có tầm, có trách nhiệm thông qua hoạt động nghề nghiệp của mình đã góp phần không nhỏ vào việc phản biện xã hội, giúp cho Đảng, Nhà nước kịp thời điều chỉnh nhiều chủ trương,

quyết sách có lợi cho sự phát triển đất nước và đem lại lợi ích thiết thực, chính đáng cho nhân dân.

Thực tế cũng cho thấy, thời gian qua đã có một số vấn đề được xã hội ghi nhận và được các nhà báo phân tích, phản biện tích cực, hiệu quả. Ví dụ như gần đây nhất, với vấn đề môn lịch sử là môn học tự chọn hay môn học chính thức trong Chương trình giáo dục phổ thông? Sau hàng loạt ý kiến từ dư luận xã hội và đặc biệt là phản biện từ báo chí, Ủy ban Văn hoá - Giáo dục của Quốc hội đề nghị Bộ Giáo dục lắng nghe, tiếp thu để có phương án phù hợp... Không lâu sau đó, Bộ Giáo dục và Đào tạo tiếp thu và quy định môn học lịch sử bậc Trung học phổ thông trong chương trình giáo dục phổ thông 2018 là môn học bắt buộc. Hay như, trước đó, quy chế đào tạo tiến sĩ (thông tư số 8/2017/TT-BGDĐT ký ngày 4.4.2017) của Bộ Giáo dục và Đào tạo yêu cầu nghiên cứu sinh phải có tối thiểu 2 bài báo về kết quả nghiên cứu của luận án, trong đó có 1 bài đăng trên tạp chí khoa học thuộc danh mục các tạp chí ISI hoặc Scopus hoặc đã công bố tối thiểu 02 báo cáo trong kỳ yếu hội thảo quốc tế có phản biện hoặc 02 bài báo đăng trên tạp chí khoa học nước ngoài có phản biện<sup>(4)</sup>... Thông tư này trên thực tế đã gây nên nhiều dư luận không đồng tình vì cho rằng yêu cầu quá khó và nhiều tờ báo cũng đã có những bài viết phản biện về sự bất cập của quy định này. Trước thực tiễn và sự phản biện này, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã xem xét lại và cho ra đời quy chế mới đối với việc đào tạo tiến sĩ (Thông tư 18/2021/TT-BGDĐT, ký ngày 28.6.2021) (gọi tắt là Quy chế 2021), với điểm mấu chốt là công bố các bài báo, báo cáo khoa học xuất bản trong danh mục ISI/Scopus hoặc bài đăng ở hội thảo quốc tế không còn là điều kiện bắt buộc để tốt nghiệp với nghiên cứu sinh... Nghĩa là theo quy chế mới này, một trong những tiêu chí đánh giá luận án về bài báo đã được điều chỉnh, cụ thể, "... những bài báo khoa học có thể đăng trên các tạp chí khoa học trong nước được Hội đồng Giáo sư nhà nước quy định khung điểm đánh giá tới 0,75 điểm trở lên theo ngành đào tạo, hoặc sách chuyên khảo do các nhà xuất bản có uy tín trong nước và quốc tế phát hành..."<sup>(5)</sup>. Đó chỉ là 2 trong số rất nhiều ví dụ cho thấy vai trò của sự phản biện

của báo chí đối với các chính sách, vấn đề xã hội đã được cơ quan chức năng lắng nghe và điều chỉnh chính sách cho phù hợp thực tiễn. Thời gian qua hàng loạt vấn đề khác như việc nạo vét Hồ Tây, Hồ Gươm; vấn đề xây dựng trung tâm thương mại, bãi đỗ xe trong khuôn viên công viên Thống Nhất; vấn đề xử lý cầu Long Biên, sân bay Tân Sơn Nhất, khu du lịch Sơn Trà (Đà Nẵng), chính sách xây dựng sân golf...; đến những yêu cầu mang tính chất cá nhân như: cán bộ, công chức tổ chức cưới cho con hoặc bản thân không mời quá 300 người dự tiệc (Hà Nội)... Hay, đó là những ý kiến về chính sách phát triển miền núi, việc thực hiện chính sách giáo dục vùng dân tộc thiểu số, miền núi, những bất ổn trong ngành Giáo dục (cấu tạo chương trình giảng dạy từ cấp tiểu học lên đến đại học, trong việc biên soạn sách giáo khoa, trong việc mở trường và đào tạo ở ạt ở hệ đại học, có quá nhiều thạc sĩ, tiến sĩ kém chất lượng; việc dạy thêm, học thêm, thu tiền không đúng quy định, ), hay những vấn đề về cơ chế chính sách thu hút nhân tài... đã được các cơ quan báo chí với các nhà báo tập trung phản biện và nhờ tiếp thu các ý kiến phản biện của báo chí, chính quyền đã điều chỉnh chủ trương phù hợp.

Đặc biệt, cũng có không ít nhà báo ngoài việc có những tác phẩm báo chí mang tính thông tin tuyên truyền đơn thuần thì các nhà báo đã có nhiều bài viết mang tính phản biện về những vấn đề đang tải trên báo của mình, các nhà báo đã đăng phát các sản phẩm của mình hoặc đồng nghiệp lên các nền tảng mạng xã hội khác như facebook, youtube, ticktock, instagram, zalo... Chính điều này đã giúp có nhiều hơn công chúng được tiếp cận và cùng bàn thảo.

Phản biện xã hội là nhu cầu khách quan của tiến bộ xã hội. Và, báo chí đang ngày càng thể hiện ngày một tốt hơn chức năng này. Với sự phát triển mạnh mẽ của khoa học công nghệ, của mạng xã hội, báo chí ngày càng có điều kiện để thực hiện chức năng phản biện xã hội thông qua việc phân tích, đặt ngược vấn đề ở mọi khía cạnh để chỉ ra cái được và chưa được, cái lợi, cái hại, những điều chưa hợp lòng dân, những điều bất hợp lý, hay phản tác dụng của một chủ trương, chính sách hay một giải pháp nào đó... Sự phân tích thuyết phục của nhà báo thông qua

những bài viết của mình là căn cứ để người dân hiểu và có quyết định đồng tình hay không đồng tình trong đóng góp ý kiến có cơ sở khoa học, thực tiễn và xây dựng lòng tin thực chất hơn trước một chủ trương, chính sách. Thực tiễn những năm qua đã cho thấy, sự phản biện xã hội của xã hội nói chung và của báo chí nói riêng đã giúp cho các cơ quan quản lý nhà nước bãi bỏ kịp thời những quy định không phù hợp. Không ít chính sách, pháp luật đã được các cơ quan chức năng tiếp thu, điều chỉnh, điều này đã tránh được những hậu quả nghiêm trọng, nhất là các chính sách có ảnh hưởng nhiều đến người dân, doanh nghiệp. Các chính sách mới sau khi bỏ sung, sửa đổi đã tạo thuận lợi cho người dân, doanh nghiệp phát triển, tạo môi trường sống, kinh doanh cạnh tranh bình đẳng.

Để làm được điều này, một mặt, báo chí đã nhanh chóng phản ánh các kiến nghị của cộng đồng; mặt khác, báo chí cũng đã tự tiến hành nhiều cuộc điều tra, nghiên cứu, phỏng vấn các chuyên gia các lĩnh vực liên quan... để có được những đề xuất khoa học, chất lượng làm căn cứ để nhà nước điều chỉnh, chứ không đơn thuần chỉ là việc phản ánh, đưa tin.

Tuy nhiên, bên cạnh những vấn đề đã làm được nêu trên, thực tế việc phản biện xã hội của báo chí nói chung, của các nhà báo nói riêng vẫn còn những vấn đề đáng bàn. Cụ thể, những năm gần đây cho thấy, báo chí nhìn chung vẫn còn chậm đấu tranh, phản biện trước những ý kiến lợi dụng danh nghĩa phản biện xã hội để đả kích, chống đối, làm sai lệch đường lối, chủ trương, chính sách đúng đắn của Đảng và Nhà nước; không ít cơ quan báo chí thậm chí bỏ qua, coi đó là công việc của người khác. Cùng với đó, nhiều tờ báo còn ít những bài phân tích, bình luận có chiều sâu thuyết phục được trí tuệ, cảm xúc của công chúng và dư luận xã hội... Đó là những chỉ báo cho thấy thiếu vắng những nhà báo có trách nhiệm, năng lực trong viết những bài phản biện xã hội.

Phản biện xã hội là một vấn đề khó, bởi vậy để làm tốt điều này luôn cần những nhà báo có kinh nghiệm với những tác phẩm báo chí được đầu tư công phu, trách nhiệm nhằm tác động được tới đối tượng chịu sự phản biện xã hội. Các nhà báo thực

hiện phản biện xã hội phải là những người có năng lực với trình độ chuyên môn cao, có bản lĩnh chính trị, nhiệt huyết, trách nhiệm với xã hội, dám vượt qua những khó khăn, bất cập của cơ chế để bảo vệ các quan điểm đúng đắn. Hiện nay, đội ngũ cán bộ, phóng viên đảm nhận công tác này còn mỏng, thiếu kinh nghiệm; một bộ phận cán bộ, phóng viên chưa thật sự tâm huyết với công việc, còn có tâm lý ngại va chạm, điều này ảnh hưởng không nhỏ tới chất lượng phản biện xã hội. Chất lượng ý kiến, sự phản biện của các tờ báo nói chung, của các nhà báo nói riêng chưa thực sự đáp ứng được đòi hỏi của xã hội; các kiến nghị, đề xuất có tính dự báo về những vấn đề lớn trong hội nhập, phát triển kinh tế và phát triển doanh nghiệp còn chưa xứng tầm.

Ngoài ra, hiện nay công nghệ kỹ thuật, các nền tảng xã hội rất phát triển, đây là cơ hội, là diễn đàn rộng lớn để người dân bày tỏ quan điểm, suy nghĩ của mình trước nhiều vấn đề. Thực tế có nhiều người dân cũng có những góc nhìn, phản biện rất sắc sảo trước một số chính sách, vấn đề xã hội đang đặt ra và được phản ánh rộng rãi trên các nền tảng mạng xã hội nhưng không ít cơ quan báo chí cùng các nhà báo lại chưa tận dụng, khai thác, khích lệ được chất xám từ nhóm đối tượng này một cách phù hợp.

### 3. Nâng cao năng lực phản biện xã hội của nhà báo

*\* Đối với nhà báo:*

Bản thân nhà báo cần phải nhận thức được trách nhiệm của mình trong phản biện xã hội trong bối cảnh mạng xã hội phát triển mạnh mẽ. Mỗi nhà báo cần nhận thức rõ:

*Một là*, phản biện không có nghĩa là đặt lại vấn đề, càng không có nghĩa để gây khó cho chủ thể hoạch định chủ trương, chính sách. Mỗi một nhà báo cần ý thức được việc tham gia vào phản biện xã hội là phải giúp cho việc hoạch định chính sách được đúng hơn, và việc thực thi chính sách được thuận lợi và hiệu quả hơn. Phản biện xã hội luôn cần thiết khi xuất hiện các vấn đề chưa được làm sáng tỏ, chưa hé lộ cơ hội thành công hay thất bại. Khi xuất hiện hoàn cảnh này rất cần có những người thực hiện phản biện có cả cái tâm và cái tầm tương ứng.

*Hai là*, cần nhận thức rõ phản biện xã hội chỉ có giá trị khi xuất phát từ động cơ trong sáng với mục đích góp tiếng nói vào việc nhìn nhận các vấn đề đặt ra trong xã hội một cách đa chiều, từ đó tìm ra những giải pháp xử lý vấn đề một cách hợp lý, có lợi nhất cho sự phát triển đất nước và đời sống của nhân dân.

*Ba là*, cần nhận thức rõ những cơ hội, thách thức của mạng xã hội để khai thác các nền tảng này một cách hiệu quả. Theo phân tích ở trên, phản biện xã hội trên báo chí là hoạt động quan trọng. Tuy nhiên, nếu chỉ thực hiện công việc này như đăng tải, truyền phát trên các nền tảng truyền thông (báo in, phát thanh, truyền hình, báo mạng điện tử) với những nhà báo truyền thống (làm trong cơ quan báo chí) thì chưa thật đầy đủ trong bối cảnh công nghệ 4.0 với nền tảng Internet, mạng xã hội phát triển mạnh mẽ như hiện nay. Cùng với thực hiện những sản phẩm báo chí mang tính chất phản biện đăng tải trên nền tảng truyền thông thì các nhà báo cần tận dụng tối đa những phương thức truyền thông với những nền tảng mới như: facebook, youtube, ticktock, instagram, zalo... để đăng tải các thông tin phản biện bởi đây là những nền tảng có nhiều ưu thế và hiện có số lượng người cập nhật, theo dõi lớn. Thực hiện được điều này, đồng nghĩa nhà báo cũng sẽ tranh thủ được thêm những ý kiến rộng lớn, đa dạng từ cộng đồng xã hội. Và đó là cơ sở tập hợp sức mạnh phù hợp để cùng góp tiếng nói trước một vấn đề hay một chủ trương cần phản biện.

Đồng thời với việc chủ động nâng cao nhận thức của bản thân, mỗi nhà báo cần phải rèn luyện nâng cao bản lĩnh chính trị, đạo đức nghề nghiệp, kỹ năng viết bài phản biện về một chủ trương, chính sách, một vấn đề đang đặt ra trong xã hội... Kỹ năng cần có đó là khả năng phân tích, lập luận, đánh giá, đề xuất giải pháp trước một vấn đề. Để có kỹ năng này, nhà báo phải không ngừng tiếp nạp tri thức để có kiến thức sâu rộng, bao quát và sự độc lập trong suy nghĩ, lập luận và biết đặt vấn đề cần phản biện trong sự so sánh, đối chiếu, đặt trong lợi ích của nhân dân, dân tộc.

*\* Đối với cơ quan báo chí:*

Để khắc phục những tồn tại trong phản biện xã

hội, cơ quan báo chí cần chỉ đạo để làm rõ: chủ thể phản biện, đối tượng phản biện, hình thức, nội dung, trình tự thực hiện hoạt động phản biện, các điều kiện bảo đảm; quyền, nghĩa vụ của chủ thể phản biện xã hội; trách nhiệm của cơ quan nhà nước - chủ thể chịu phản biện, điều kiện để các ý kiến phản biện có thể được truyền đạt đến cơ quan nhà nước...

*Về chủ thể phản biện:* Các cơ quan báo chí cần gắn việc nâng cao chất lượng, hiệu quả báo chí phản biện xã hội, với quan tâm đúng mức, đúng cách phát triển đội ngũ nhà báo chính luận, có khả năng phân tích, bình luận chính sách cũng như các vấn đề kinh tế - xã hội. Thực tế những năm gần đây cho thấy, còn thiếu vắng các bài phân tích, bình luận có chiều sâu, đủ sức thuyết phục trí tuệ, cảm xúc công chúng và dư luận xã hội. Vấn đề này cũng đang đặt ra cho các cơ sở đào tạo, cơ quan báo chí những thách thức không nhỏ. Để giải quyết vấn đề này về lâu dài rất cần có những chương trình, kế hoạch nhất quán về đào tạo, bồi dưỡng phát triển đội ngũ nhà báo chính luận; cần phải có chính sách cụ thể để các cơ quan báo chí và nhà báo ngày càng coi trọng báo chí chính luận.

Một vấn đề khác cần quan tâm đó là việc lựa chọn đối tác để cùng gia tăng sức mạnh của ý kiến là cần thiết, tuy nhiên, việc chọn chủ thể phối hợp luôn cần cẩn trọng. Nói vậy bởi, phản biện xã hội khác với chống đối, phá hoại, tạo nên sự đối trọng giữa Đảng và nhân dân; nhân dân với quân đội, công an... Vì thế, cần nhận rõ diện mạo, thực chất của cái gọi là “nhu cầu phản biện xã hội” của những thế lực thù địch để phân biệt với những nhà khoa học, những nhà trí thức chân chính, thực tâm muốn đóng góp cho sự nghiệp đổi mới, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

*Về cách thức, hình thức phản biện xã hội:* Cần khuyến khích khai thác triệt để ý kiến công chúng và khai thác các nền tảng mạng xã hội trong phản biện xã hội.

Thực tiễn hoạt động phản biện xã hội thời gian qua cho thấy, trong một số trường hợp những nhà báo tham gia viết bài phản biện xã hội chưa thực sự đủ mạnh, đặc biệt là bản lĩnh, năng lực chuyên môn để thực hiện chức năng phản biện xã hội. Để giải

quyết vấn đề này, các cơ quan báo chí cần tiếp tục đổi mới về tổ chức cũng như cách thức hoạt động. Định hướng, khuyến khích, tạo điều kiện để các nhà báo phát huy năng lực tham gia phản biện xã hội thông qua các tác phẩm báo chí chính thống cũng như những bài viết, phát ngôn đúng đắn, trách nhiệm trên các nền tảng xã hội của cá nhân nhà báo. Cùng với đó, để có những sản phẩm phản biện chất lượng, các nhà báo cũng cần nghiên cứu mở rộng việc tập hợp các nhà khoa học, các chuyên gia có uy tín, trách nhiệm trên các lĩnh vực khác nhau, phát huy được sức mạnh tổng hợp của các thành viên vào hoạt động phản biện của mình cũng như cơ quan báo chí của mình. Việc tập hợp lực lượng tổng hợp như vậy của nhiều chủ thể, cùng lên tiếng về một vấn đề sẽ tạo nên sức mạnh tổng hợp, dư luận rộng rãi buộc cơ quan nhà nước, cá nhân có thẩm quyền phải lắng nghe, có trách nhiệm tiếp thu và giải trình những vấn đề đã được phản biện. Có như vậy mới phát huy được sự tham gia của xã hội vào hoạt động phản biện xã hội và phản biện xã hội mới phát huy hết được vai trò tích cực của nó đối với đời sống chính trị - xã hội của đất nước.

Phản biện xã hội, phải được xem là quyền bày tỏ ý kiến có cơ sở khoa học, là hình thức phát triển cao nhất xuất phát từ quyền được tham gia đóng góp ý kiến của công dân vào các hoạt động của Nhà nước. Thực tế cho thấy, thời gian qua ngoài các nhà báo, đội ngũ chuyên gia tham gia vào phản biện xã hội thì những ý kiến từ một số công chúng có trách nhiệm trên cộng đồng mạng xã hội có giá trị xây dựng, góp phần quan trọng để cơ quan liên quan điều chỉnh chính sách phù hợp. Để phát huy được vai trò của các cá nhân này, các cơ quan báo chí, các nhà báo vẫn cần luôn khai thác, kết nối tranh thủ ý kiến phản biện của họ để cùng góp phần giúp cho những chủ trương, chính sách của Đảng, Nhà nước, các tổ chức chính trị xã hội trở nên thiết thực, phù hợp thực tiễn, đem lại quyền lợi hợp lý cho nhân dân.

Và sự hợp tác, tương tác giữa giới chuyên môn, các nhà báo (cơ quan báo chí), với độc giả cần đảm bảo nguyên tắc, yêu cầu: vừa đúng tinh thần chỉ đạo của Đảng, Nhà nước, vừa tạo được sự đồng thuận

của người dân.

*Về hành lang pháp lý, công cụ để thực hiện phản biện xã hội:* Ngoài việc quan tâm tới chủ thể (nhà báo, các nhà khoa học, trí thức... tham gia phản biện xã hội), để việc thực hiện tốt trách nhiệm, nghĩa vụ của mình trong phản biện xã hội, cơ quan báo chí cũng cần kiến nghị xây dựng chính sách phù hợp cho báo chí trong phản biện xã hội (bổ sung thêm vào luật báo chí) nhằm tạo công cụ, môi trường thúc đẩy hoạt động phản biện xã hội cho các nhà báo. Cùng với đó là tiếp tục hoàn thiện cơ chế, chính sách tạo điều kiện cho báo chí hoạt động, phát huy ngày càng hiệu quả chức năng phản biện xã hội; biểu dương, khen thưởng kịp thời các tác giả, tác phẩm báo chí có tính phản biện xã hội cao.

*Tóm lại,* phản biện xã hội là hoạt động quan trọng góp phần giúp cho một chủ trương, chính sách, hay một vấn đề tồn tại, phát triển phù hợp, hiệu quả. Hoạt động này cần thiết trong mọi hoạt động của xã hội từ chính sách về kinh tế, xã hội... đến những quy định tại một địa phương hay một địa bàn, tổ chức nào đó... trong xã hội. Phản biện xã hội trên báo chí là một hoạt động luôn cần thiết. Và hoạt động này chỉ hiệu quả khi có sự tham gia của đội ngũ nhà báo. Và đội ngũ nhà báo chỉ tham gia chất lượng khi bản thân nhận thức được trách nhiệm xã hội, không ngừng nâng cao năng lực chuyên môn và biết cách kết nối, khai thác sự tham gia của các nhà khoa học, giới trí thức và cộng đồng xã hội, đặc biệt là cộng đồng người có trách nhiệm, có trình độ trên các nền tảng mạng xã hội trong bối cảnh công nghệ 4.0 phát triển mạnh mẽ như hiện nay./.

(1) Đảng Cộng sản Việt Nam (2011): *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb. Chính trị quốc gia, H.,

(2) Quốc hội: *Luật báo chí 2016* (<https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Van-hoa-Xa-hoi/Luat-Bao-chi-2016-280645.aspx>)

(3) Đảng Cộng sản Việt Nam (2006): *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb. Chính trị quốc gia, H.,

(4) <https://luatvietnam.vn/giao-duc/thong-tu-08-2017-tt-bgdgt-bo-giao-duc-va-dao-tao-113544-d1.html>.

(5) <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Giao-duc/Thong-tu-18-2021-TT-BGDDT-Quy-che-tuyen-sinh-va-dao-tao-trinh-dotien-si-480305.aspx>.